

Preotul de mir în viața poporului român*

Pr. prof. Mircea PĂCURARIU

Prezentul articol înfățișează doar câteva aspecte din lucrarea misionară, socială, culturală și patriotică a preoților de mir ai Bisericii noastre din trecut. Este totodată un modest omagiu adus celor mai vrednici dintre ei, dar mai ales cu nădejdea că strădaniile lor pot constitui o pildă vrednică de urmat pentru slujitorii de azi și de mâine ai altarelor noastre strămoșești. Activitatea preoților români a îmbrățișat o gamă foarte variată de probleme. Ei au fost prezenți, înainte de toate în viața spirituală a credincioșilor, contribuind la păstrarea tezaurului de credință ortodoxă. Pe lângă aceasta, mulți dintre ei au adus și o contribuție de seamă la promovarea limbii literare, a literaturii românești, a învățământului, artei și vieții social-economice. În același timp, prin activitatea lor patriotică, au sprijinit toate aspirațiile poporului român de dreptate socială și independență națională, aducând o contribuție apreciabilă la făurirea statului român unitar.

Preoții au fost întotdeauna cârmuitorii sufletești ai credincioșilor, încât nu s-a conceput niciodată sat românesc fără preot. Întâlnim nume de preoți daco-romani în cursul persecuțiilor împăratului Diocletian, în inscripțiile funerare din fosta provincie romană Scythia Minor – Dobrogea de azi, în inscripțiile descoperite în bisericuțele din masivul calcaros de la Basarabi – jud. Constanța sau în cetatea romano-bizantină de la Sucidava, lângă Celei-Corabia de azi. Preoți daco-romani au slujit și în cele peste 30 de bazilici paleocreștine descoperite în Dobrogea, la Sucidava și Morisena (azi Cenad – jud. Timiș). Mai târziu, preoți români au slujit în bisericile din secolele IX-XI ale căror temelii s-au descoperit în cetatea de la Dăbâca (30 km de Cluj-Napoca), fosta reședință a voievodului Gelu Românul, ca și în zecile de biserici românești din secolele X-XV, existente până azi, descoperite în toate părțile Transilvaniei. Cunoaștem nume de preoți «vlahi», chiar și în sudul Dunării, încă din secolele XI-XII, (Ioan în sec. XI și Vasile în sec. XII). Preoții

* Articol publicat în: *Biserica Ortodoxă Română*, Anul C, 1982, nr. 3-4 (martie-aprilie), pp. 275-284.

de mir sunt atestați apoi în nenumărate izvoare documentare în Evul mediu, în toate ținuturile locuite de români. De pildă, în cursul acțiunii prozelitiste catolice din Transilvania, în secolele XIII-XIV, erau atestați preoți «schismatici», adică ortodocși, care se împotriveau acestei acțiuni alții sunt consemnați în felurite inscripții medievale (ca preotul Naneș din Streisângeorgiu – jud. Hunedoara, în 1313-1314), în actele de cancelarie ale domnilor Țării Românești și ai Moldovei, începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea etc.

Din izvoarele respective, putem desprinde mai multe aspecte din lucrarea preoților de atunci, dar și rolul deosebit de important pe care l-au îndeplinit în viața satelor românești și în însăși istoria poporului român. Preoții erau aleși de credincioși, din mijlocul lor, fiind recomandați la hirotonie nu atât pentru învățătura lor, ci mai ales pentru viața lor curată, pentru însușirile lor sufletești. De obicei, preoția se moștenea din tată în fiu, încât o parohie era păstorită uneori sute de ani de preoți din aceeași familie. În secolele XVIII-XIX se pot urmări adevărate «dinastii» preoțești, cum a fost aceea a celor șase preoți cărturari, toți cu numele de Radu Tempea, de la Biserică „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului.

Menționăm, ca un amănunt interesant, că din familiile preoțești au provenit numeroși cărturari români, mai ales în Transilvania, ca pe Dimitrie Eustatievici, Samuil Micu, Petru Maior, Ioan Budai Deleanu, Ioan Piuariu-Molnar, Gheorghe Asachi, Nicolae Filimon, George Barițiu, episcopii Melchisedec Ștefănescu și Nicolae Popea, August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, frații Aron și Nicolae Densușianu, Calistrat Hogaș, Ciprian Porumbescu, George Coșbuc, Ilarie Chendi, Vasile Goldiș, mitropolitii Irineu Mihălcescu și Nicolae Bălan, Octavian Goga, Petru Groza, Lucian Blaga, Ion D. Chirescu.

Nepuțând propovădui adevărurile evanghelice prin cuvânt din lipsa unei pregătiri superioare preoții români predicau credincioșilor lor mai ales prin faptă, adică prin însuși exemplul vieții lor și al familiei lor. Trăind o viață morală aleasă, dând o educație corespunzătoare numeroșilor lor copii, muncind la câmp și în gospodărie, alături de credincioșii lor țărani, preoții români erau cu adevărat o pildă vrednică de urmat pentru păstorii lor.

În același timp, preoții au fost secole de-a rândul, aproape singurii îndrumători ai poporului drept credincios, atât în vremuri de restrînte cât și de pace. În Transilvania, se cunosc, încă din secolele XIV-XV, preoți-cneji, care îndrumau întreaga viață socială a satului lor. Neînțelegerile dintre credincioși, ca și abaterile de la viața tradițională a satului, erau aplanate de preoți cu câțiva țărani mai de frunte, de obicei duminica, după terminarea slujbei în biserică. Tot ei

redactau felurite acte cu caracter juridic (foi de zestre, testamente, acte de vânzare-cumpărare, acte de donație); au ținut, în a doua jumătate a secolului trecut, actele de stare civilă. Fiind – în cele mai multe cazuri – singurii oameni cu învățătură din sat – ei erau și dascălii copiilor satului.

Preoții de mir, deși cu puțină învățătură teologică, dar însuflareți, în schimb, de o credință puternică și de dragoste de Dumnezeu și de oameni, au contribuit la apărarea și la păstrarea Ortodoxiei în Transilvania, în fața încercărilor prozelitiste catolice (sec. XIII-XV), calvine (sec. XVI-XVIII) și uniate (sec. XVIII). În secolul al XVIII-lea, se cunosc câțiva preoți care au suferit moartea (Moise Măcinic din Sibiel, Ioan din Galeș), alte zeci de preoți care au fost închiși, maltratați și alungați din parohiile lor pentru că au îndrăznit să-și apere credința lor ortodoxă. Suferințele lor au constituit un minunat exemplu pentru păstorii, care nu și-au schimbat credința, în ciuda tuturor măsurilor represive luate împotriva lor.

De aceea, pe bună dreptate scria preotul profesor și academician Niculae M. Popescu aceste alese rânduri despre preotul român de altădată: „Preotul a fost cu totul legat de sat. În vechime îmbrăcămintea preotului nu se deosebea de a sătenilor. Doar pletele și barba au făcut cunoscut pe preotul îmbrăcat în aceeași cămașă albă și cu același cojoc ca și săteanul. Mâna lui care a dat binecuvântarea a știut să mânuiască, după regiuni, barda dulgherului sau coarnele plugului, căci viața e grea, copiii sunt numeroși, gospodăria lui se cade să fie pildă în sat, iar de leafă cu gradații și adaose nu poate fi vorba. Durerea săteanului era și a preotului. Când se pustia satul, nu putea să rămână în urmă preotul: și el se vindea cu ocina lui, ajungând legat de brazdă, «sărac lipit pământului». În bocetul sătencei la mormântul soțului sau al flăcăiandrului, s-a amestecat de atâtea ori lacrima curată a preotului văduv cu copii de crescut sau cu flăcăi duși în patru scânduri, el nu-i cuc în sat.

Dacă poți încopii cât de cât cronica bisericii și a satului, este meritul preotului. Pe foile albe ale cărților de slujbă, pe margini și la sfârșit de capitole, însemnat-a preotul fărâme din viața satului: la leatul cutare s-a zidit sfânta noastră biserică, din pajiște, de cutare; iar la leatul cutare în ziua cutare, după sfânta liturghie, s-a cutremurat tare pământul și a căzut turla și bolta sfintei biserici și s-a tras clopotul singur; pomenește-mă, frate preot și pe mine, nevrednicul preot cutare, că m-am ostenit de am adus în dăsagi aceste cărți tocmai de la București; să se știe de când a fost ciuma cea cumplită, că mi-a răposat preoteasa și copiii și mai tot satul s-a stins; mare durere; ne-au ajuns păcatele noastre cele multe”.¹

Dar în afară de aceste rosturi firești ale preotului în viața parohiei și a credincioșilor lor, se pot consemna o serie de alte fapte și un sir lung de preoți care

¹ Preotul Niculae POPESCU, *Preoții de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, pp. 3-4.

au depășit sfera preocupărilor specifice unui preot, contribuind la propășirea vieții culturale, economico-sociale și naționale a poporului lor. Menționăm, la loc de frunte, rolul lor în promovarea culturii și a limbii românești. Alături de călugării din sutele de mănăstiri și schituri românești, preoții de mir se numără printre primii copiști de manuscrise. Preoți ca Grigore din Măhaci, în Munții Apuseni, care a copiat o serie de cărți populare românești (*Codex Sturzonus*), între anii 1583–1619, ca Ioan din Sânpetrul Hunedoarei, care a copiat texte populare, religioase și juridice la începutul secolului al XVII-lea, sau o serie de copiști din Bihor în același secol (Ursu din Cotiglet, Pătru din Tănaud, Mihai din Topa de Sus etc.), au contribuit la difuzarea unor lucrări literare (Alexandria, cărțile populare etc.), în mediul rural românesc.

Al doilea tipograf de neam român – după Filip Moldoveanul de la Sibiu – și primul provenit din clerul de mir a fost diaconul Coresi, originar din Târgoviște, care a activat la Brașov aproximativ un sfert de secol. Meritul său constă în aceea că a tipărit, pe lângă o serie de cărți în limba slavă, primele cărți liturgice în limba română (*Liturghierul și Psalmirea*, ambele în 1570), ca și prima carte teologică în românește (*Evanghelia cu Învățătură sau Cazania*, din 1581, tradusă de preoții Iane și Mihai de la Biserica „Sfântul Nicolae” din Scheii Brașovului). Deci, Coresi a fost acela care a început acțiunea de românizare a slujbelor bisericești, de înlocuire a limbii slavone folosită până atunci în cult, cu limba română, acțiune continuată după mai bine de un secol de mitropolitii Dosoftei al Moldovei și Antim Ivireanul al Țării Românești. În secolele următoare, se cunosc o serie de alți preoți tipografi, ca Dobre din Țara Românească sau Chiriac Moldoveanul, amândoi la Alba Iulia, în secolul al XVII-lea, Stoica Iacovici, care a tipărit aproximativ 30 de cărți la București și a pregătit pentru meșteșugul tiparului pe trei dintre fiii lui, diaconul transilvănean Ioan Simeonovici la Iași, preotul Constantin Râmniceanul la București, preotul Constantin Atanasievici la Râmnic, care de asemenea a pregătit pentru munca tipografică o parte din membrii familiei și alții, toți în secolul al XVIII-lea. Prin munca acestora, cultura bisericească și chiar laică la români a cunoscut un progres incontestabil.

Preoții de mir și-au adus un aport substanțial la dezvoltarea învățământului românesc. Primele școli au luat ființă în incinta mănăstirii lor și a bisericilor parohiale: școala de la Biserica „Sfântul Nicolae” din Scheii Brașovului, înființată la sfârșitul secolului al XV-lea, școli de la Bisericile „Sfântul Gheorghe”-Vechi, „Colțea”, „Văcărești”, „Domnița Bălașa”, „Schitu Măgureanu”, „Antim” din București, „Sfântul Dumitru” și „Obudeanu” din Craiova, „Sfântul Sava”, „Sfânta Paraschiva” și „Sfântul Nicolae”-Domnesc din Iași și multe altele, fie în

mediul urban, fie în cel rural. În Transilvania, sub egida Bisericii românești, au luat ființă sute de școli primare confesionale. Numărul lor a sporit în chip simțitor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Numai în Arhiepiscopia Sibiului, erau, în timpul păstoririi mitropolitului Andrei Șaguna, aproape 800 de astfel de școli, iar în Transilvania întreagă, în Banat, Bihor și Maramureș, existau peste 2500 de școli confesionale românești. Prin Statutul Organic elaborat în 1868 de mitropolitul Andrei Șaguna, s-a legiferat ca fiecare parohie să întrețină o școală elementară, cu învățător absolvent al unei școli pedagogice îndrumată de Biserică, preotul-paroh fiind directorul școlii, protopopul inspector școlar al tuturor școlilor din protopopiatul său, iar episcopul (sau arhiepiscopul) inspector suprem al tuturor școlilor din eparhia sa. Sub îndrumarea preoților și a protopopilor români din Transilvania, au luat ființă și alte tipuri de școli: liceele din Brașov, Blaj și Beiuș, gimnaziul din Brad, câteva școli pedagogice, școli de meserii din Brașov și Blaj, cursurile serale pentru țăranii neștiitori de carte din diferitele parohii etc. Aceste școli au contribuit nu numai la promovarea învățământului românesc, ci la însăși conservarea limbii române.

Fiindcă întregul învățământ românesc din Transilvania era îndrumat de Biserică, era firesc ca și manualele școlare să fie întocmite tot de slujitorii ei. Sunt binecunoscute și apreciate până azi de specialiști manualele elaborate de preoții-profesori Ioan Popescu și Zaharia Boiu de la Sibiu, de preotul Sava Popovici-Barcianu din Rășinari, toți trei membri corespondenți ai Academiei Române.

Cățiva preoți transilvăneni au avut un rol însemnat în dezvoltarea presei românești. De pildă, ziarul *Telegraful Român*, fondat de Andrei Șaguna, în 1853, care apare fără întrerupere până azi, a fost, până în 1918, o foaie politico-națională, redactată mai mult de preoți, între care se impune figura luminoasă, de mare ziarist, a lui Nicolae Cristea (1834-1902) redactor timp de 18 ani. *Gazeta Sionul românesc* din Viena a fost fondată și redactată de preotul Grigorie Silași (1865-1872), *Luminătorul* de la Timișoara, fondată și condusă anii în sir (1880-1894), de protopopul de acolo, Meletie Drăghici. Alte ziare și reviste, cu caracter economic, pedagogic, cultural, erau redactate de preoți-profesori de teologie, fără să mai vorbim de cele bisericești-teologice.

O serie de alți preoți au avut preocupări literare, istorice și artistice, contribuind la dezvoltarea culturii și artei românești, în genere. Prima cronică românească aparține unui cleric, și anume protopopului Vasile (†1659) de la biserică „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului, fiind continuat de preotul Radu Tempea II (1691-1742), care a scris istoria aceleiași biserici, el făcând treceerea de la cronică la istoria propriu-zisă. La începutul secolului al XIX-lea, unii

preoți *au tradus și tipărit felurite lucrări din literatura universală* (Dimitrie Țichindeal, Petru Teodorovici, amândoi din Banat, protopopul Petru Maior și alții). În prima jumătate a secolului nostru au activat alți preoți cu preocupări literare, ale căror nume sunt consemnate în toate tratatele de istoria literaturii române: preotul-poet Alexie Mateevici, preotul Alexandru Ciura din Blaj și protopopul Mihail Gașpar din Bocea Română, autori de nuvele, schițe și romane, academicienii Gala Galaction și Ion Agârbiceanu, nuveliști și romancieri și alții.

Primul folclorist român, în sensul modern al cuvântului, a fost preotul Simion Florea Marian (1847-1907) din Suceava, care a publicat zeci de volume cu diferite culegeri folclorice sau studii asupra folclorului și datinilor românești, nedepășite până azi, pe baza cărora a fost ales membru activ în cel mai înalt for cultural al țării, Academia Română. Cercetări folclorice au întreprins și preoții Teodor Bălășel din Ștefănești-Vâlcea, Ion Bîrlea din Maramureș, a căror opera a fost reeditată în anii din urmă, Gh. Dumitrescu din Bistrița – jud. Mehedinți, care a editat, aproape două decenii, revista de specialitate Izvorașul și numeroși alții.

Nu pot fi trecuți cu vederea nici preoții cu preocupări științifice: istoricul și filologul Petru Maior (1756-1821), canonul Timotei Cipariu (1805-1885), considerat părintele filologiei românești, istoricul Augustin Bunea (1857-1909) amândoi membri ai Academiei Române, istoricul bănățean Ioan Sîrbu, preot în Rudăria (1865-1922), autorul a două monografii masive despre Mihai Viteazul (reeditată recent) și despre Matei Basarab, premiate de Academia Română, istoricul de reputație europeană Ioan Lupaș (1880-1967), fost protopop în Săliștea Sibiului, profesor la Universitatea din Cluj-Napoca și membru activ al Academiei Române, botanistul Alexandru Borza (1887-1971), profesor la Universitatea din Cluj-Napoca, fondatorul Grădinii botanice de acolo, o serie de preoți-istorici, ca Gheorghe Popovici din Lugoj, Ștefan Meteș din Cluj-Napoca, Gheorghe Ciuhandu din Arad, Ioan Răuțeanu din Dragoslavele-Argeș, toți cu lucrări premiate de Academia Română, Candid Muștea din Brașov, Sebastian Stanca din Cluj-Napoca, Dumitru Furtună din Dorohoi, Constantin Bobulescu din București și alții.

O serie de preoți de mir și-au adus aportul la promovarea artei românești. Se cunosc preoți ctitori de biserici, iar cei mai mulți au îndrumat lucrările de construire a bisericilor din parohiile lor, contribuind, prin aceasta, la dezvoltarea arhitecturii românești. Alții au îndrumat lucrările de pictură bisericească sau au fost ei însiși zugravi și pictori de biserici: Luca din Iclod-jud. Cluj (sec. XVII), Simion din Pitești și Simion din Craiova, amândoi activând în Transilvania (sec. XVIII), Badea din Câmpulung, care a deschis acolo o școală de pictură, la începutul secolului al XIX-lea, mai mulți diaconi și preoți olteni în secolul trecut,

preotul Vasile Damian din București (†1915), care, în plină epocă de înflorire a picturii neo-renascentiste, la noi s-a reîntors la pictura bizantină tradițională, specifică Ortodoxiei.

Alți preoți au contribuit la dezvoltarea muzicii românești, au organizat primele coruri și fanfare sătești, mai ales în Banat (de pildă corul din Chizătău, jud. Timiș, cu peste o sută de ani de existență, condus de preoți din familia Șepețan).

Preoții parohi erau cei mai buni îndrumători ai poporului în probleme economico-agricole. Primele lucrări de popularizare a cunoștințelor practice-agricole, tipărite, se datorează preoților Petru Maior din Reghin și Ioan Tomici din Caransebeș. Notăm că în Seminarile teologice din Moldova și Țara Românească, precum și în Institutele teologice din Transilvania, se predau cursuri speciale de agronomie, horticultura și pomicultură (unii profesori fiind preoți), pentru ea viitorii preoți să aibă cunoștințe și de acest gen, în vederea îndrumării credincioșilor spre o agricultură rațională și modernizată. Gospodăriile multor preoți erau exemple vii pentru credincioșii lor. În satul Fântânele de lângă Sibiu, se vorbește și azi de preotul Ioan Hanzu, care a încurajat pe credincioșii săi în acțiunea de cultivare a livezilor cu pomi fructiferi, principala sursă de existență a locuitorilor de aici fiind până azi pomicultura.

Alți slujitori ai altarului au contribuit la promovarea meșteșugurilor între români și la organizarea meseriașilor români în asociații. De pildă, preotul brașovean Bartolomeu Baiculescu (1831-1909) a înființat Asociația pentru sprijinirea învățăcelor (ucenicilor, n.n.) și a meseriașilor români din Brașov (1869), fiind primul ei președinte. Asociația a înființat tot acolo o școală de meserii; în 1877 același preot a întemeiat Banca meseriașilor români din Brașov, iar între anii 1886-1889 a redactat foaia Meseriașul Român. O misiune asemănătoare a îndeplinit preotul sibian Nicolae Cristea (1834-1903), care a înființat și a fost mult timp președintele Reuniunii meseriașilor români din Sibiu (1867-1897), iar preotul Grigorie Silași a fost președintele Reuniunii meseriașilor români din Cluj (1874-1885). S-ar putea cita și alte asociații de meseriași sprijinite și îndrumate de preoți. Mulți preoți au contribuit la înființarea băncilor românești din Transilvania, în secolul trecut, făcând parte din comitetele lor de conducere : Albina din Sibiu, Economul din Cluj, Victoria din Arad, Timișana din Timișoara (înființată prin strădaniile protopopului Meletie Drăghici), Populară din Caransebeș (înființată la îndemnurile preotului-profesor Dimitrie Cioloca), Ardeleana din Orăștie, Maramureșana din Sighet și altele. Toate aceste acțiuni ale preoților români au contribuit la prosperarea economică a păstoritilor lor.

Preoții români erau nevoiți să muncească pământul, să crească vite și oi, pentru a-și câștiga cele necesare traiului. Din această pricină, ei erau întru totul identificați cu bucuriile și durerile credincioșilor, cu aspirațiile lor spre o viață

mai bună și liberă, încât, în tot decursul istoriei, au participat, alături de credincioși, la apărarea pământului strămoșesc în fața cotropitorilor și la toate mișcările cu caracter social. Întâlnim preoți care au luptat în oastea domnitorului Mihai Viteazul, preoți care au ridicat armele, în fruntea credincioșilor fie împotriva turcilor (Gheorghe din Ciurila din Munții Apuseni, protopopul Simion Brancovici din Ineul Aradului, viitorul mitropolit Sava al Ardealului), fie împotriva tătarilor (ca protopopul Lupu Șandru din Borșa Maramureșului în 1717). Răscoala condusă de călugărul Sofronie de la Cioara în 1759-1761, care urmarea alungarea uniașiei și a iobagiei din țară, cunoscuta Răscoală condusă de Horia, Cloșca și Crișan, din 1784, cu un larg ecou european, ca și Revoluția cu caracter social și național din Țara Românească din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, au fost sprijinite cu cuvântul, dar și cu arma în mâna, de numeroși preoți de mir care doreau îmbunătățirea propriei lor stări materiale, precum și a credincioșilor.

O participare masivă a preoților de mir se înregistrează în Revoluțiile din 1848, în Moldova, Țara Românească, Transilvania și Banat, aderând la toate revendicările de ordin politic-național sau social ale vremii. În Țara Românească, unii preoți au fost trimiși în diferite județe ale țării, în calitate de comisari, pentru a explica poporului principiile libertății, egalității și dreptății propovăduite atunci, alții săvârșeau slujbe pentru izbânda revoluției, sfințeau steagurile tricolore și explicau poporului țelurile urmărite de patrioții de atunci, prezidau sau participau la ședințele clubului revoluționarilor din diferite orașe, unul din ei (Radu Șapcă) a făcut parte din guvernul provizoriu. Mulți din ei au avut de suferit după înăbușirea revoluției.

În Transilvania, sute de preoți au participat, în fruntea credincioșilor, la marea adunare națională de pe Câmpia Libertății de la Blaj. Câțiva au fost aleși în Comitetul permanent al românilor cu sediul la Sibiu, alții au făcut parte din delegațiile trimise la Curtea imperială din Viena, pentru susținerea drepturilor românești, iar în cursul anilor 1848-1849, zeci de preoți au luptat cu arma în mâna în oastea lui Avram Iancu pentru apărarea drepturilor legitime ale poporului român (Simion Balint, Simion Groza, Nicolae Vilăduțu, Simion Prodan, Ioan Fodoreanu, Ioachim Băncilă etc.). În cursul revoluției și după înăbușirea ei, zeci de preoți români transilvăneni au fost uciși. Tot în Transilvania, numeroși preoți au participat la mișcările cu caracter național-politic românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, inclusiv la redactarea cunoscutului Memorandum din 1892, în urma căruia trei dintre ei (Vasile Lucaciu, Nicolae Cristea și Gherasim Domide, precum și doi profesori de teologie din Sibiu) au fost condamnați la ani grei de închisoare.

În Țara Românească și Moldova, preoții de mir au avut un rol de seamă în mobilizarea credincioșilor pentru pregătirea actului Unirii de la 5 și 24 ianuarie

1859. Mai târziu, în 1877, în cursul Războiului de Independență, purtat împotriva Turciei, numeroși preoți au însoțit trupele românești pe câmpurile de luptă, în calitate de confesori militari, iar cei rămași acasă au organizat colecte în parohii pentru sprijinirea armatei, a răniților, a văduvelor și orfanilor de război.

În cursul Răscoalei țărănești din 1907, care a cuprins aproape toată România de atunci, întâlnim un număr însemnat de preoți alături de credincioșii răsculați. Unii dintre ei au oprit în multe cazuri, vărsările de sânge, alții, dimpotrivă, au instigat pe țărani la răscoală pentru o viață mai dreaptă și mai bună, le-au luat apărarea în fața autoritaților ori au luptat alături de ei. Din cauza atitudinii lor, aproape o sută de preoți au fost arestați și întemnițați, alții anchetați și puși sub supraveghere, iar trei uciși fără nicio cercetare (Nicolae Crăineanu din Gvardenița, Alexandru Popescu din Corcova și Ioan Podeanu din Podu-Grosului, toți din jud. Mehedinți).

Preoțimea a fost alături de popor în toate suferințele și durerile lui și în cursul Primului Război Mondial. Aproximativ 250 de preoți au însoțit trupele românești pe câmpurile de luptă, unii pierzându-și viața, alții fiind luați prizonieri și deportați în afara hotarelor țării. Vreo 40 de preoți au fost împușcați, sute de preoți au fost bătuți, anchetați, jefuiți sau alungați din parohiile lor de către armata de ocupație. În Transilvania, peste 350 de preoți români au fost aruncați în închisori sau deportați, unii pierzându-și viața acolo, iar vreo 20 au murit în urma suferințelor îndurate în timpul închisorii sau al deportării. Aproape o sută de preoți au fost nevoiți să-și părăsească parohiile și să se refugieză în vechea Românie, de unde s-au reîntors numai în 1918.

Preoții transilvăneni au avut un rol însemnat și în pregătirea imediată a actului unirii Transilvaniei cu România. Unii au contribuit la organizarea corporilor de voluntari transilvăneni din Italia și Rusia, alții au ajutat la constituirea și funcționarea consiliilor și gărzilor naționale românești din aproape toate orașele și satele Transilvaniei, alții au făcut propagandă prin scrisul lor, în periodicele timpului, din care unele erau redactate de preoți. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, au participat, ca delegați oficiali, peste o sută de preoți și protopopi, iar alte sute de preoți au participat la adunare alături de cei 100.000 de români veniți să pecetluiască voința lor de veacuri de a trăi într-o singură țară. În Marele Sfat al națiunii române ales atunci – un fel de Parlament, format din 212 membri, au fost aleși numeroși profesori de teologie, protopopi și preoți, iar din Consiliul Dirigent – un fel de guvern provizoriu – făcea parte și preotul Vasile Lucaciu, delegat apoi la Conferința de pace de la Paris.

Din cele expuse se desprinde constatarea că activitatea preoților români a îmbrățișat o gamă foarte variată de probleme. Ei au fost prezenți, înainte de

toate în viața spirituală a credincioșilor, contribuind la păstrarea tezaurului de credință ortodoxă. Pe lângă aceasta, mulți dintre ei au adus și o contribuție de seamă la promovarea limbii literare, a literaturii românești, a învățământului, artei și vieții social-economice. În același timp, prin activitatea lor patriotică, au sprijinit toate aspirațiile poporului român de dreptate socială și independență națională, aducând o contribuție apreciabilă la făurirea statului român unitar.

În zilele noastre, preoții ortodocși români își îndeplinesc cu râvnă sporită misiunea lor de propovăduitori ai Evangheliei păcii și dragostei între oameni. Permanențele tradiției creștine au fost puse în concordanță cu realitățile spirituale ale clerului și credincioșilor vremurilor de azi, preoția ieșind întru întâmpinarea năzuințelor înalte ale contemporaneității. Rugăciunea, munca, lupta împotriva nedreptăților sociale din lume, pentru pace și colaborare între toți oamenii și popoarele din lume, strădaniile pentru înfrâțirea cetătenilor patriei noastre, indiferent de neam și de credință religioasă, cultivarea sentimentelor de dragoste de patrie și de trecutul ei, prețuirea valorilor cultural-artistice lăsate de vrednicii noștri înaintași, respectarea legilor țării și a avutului obștesc, sprijinirea tuturor acțiunilor și inițiativelor luate de conducerea țării noastre pentru propășirea patriei noastre și pentru asigurarea unui viitor tot mai luminos tuturor fiilor acestui popor, ca și sprijinirea tuturor lucrărilor obștești pe plan local, sunt numai câteva din multiplele aspecte ale apostolatului social desfășurat de preoții de azi.

Dar, ca și în trecut, numeroși preoți au depășit sfera acestor preocupări comune celor peste 9000 de slujitori de azi ai Bisericii Ortodoxe Române. Zeci de preoți publică studii de teologie, articole, predici, recenzii etc. în revistele noastre bisericești. Editurile de stat au publicat felurite lucrări literare (romane, versuri, cărți pentru copii) ale preoților: Ilie V. Spiridon, Constantin Nonea, Emanuil Copăceanu, Pentru Rezuș, Gheorghe Cunescu, Alexandru Bardieru etc., la care se adaugă lucrările unor ierarhi (ÎPS Nestor Vornicescu, ÎPS Antonie Plămădeală) sau slujitori ai cinului monahal (Arhim. Bartolomeu Anania și alții).

Preotul Constantin Mătasă (1878-1971) a fost un apreciat arheolog și întemeietorul Muzeului arheologic din Piatra Neamț, pe care l-a condus cu competență până la moarte. În revistele de specialitate apar numeroase lucrări de istorie semnate de preoți parohi, ca Paul Mihail și Scarlat Porcescu din Iași, Gabriel Cocora din Buzău, Ioan Ionescu și Ilie Georgescu din București, Dumitru Bălașa și Dimitrie Buzatu din Craiova, Gheorghe Cotoșman din Timișoara, Gheorghe Litu din Oradea și mulți alții, la care se adaugă o seamă de ierarhi și profesori de teologie. Multi preoți parohi au întocmit temeinice monografii ale parohiilor pe care le păstoresc, deosebit de apreciate și care așteaptă lumina tiparului (ca Ioan Năftănăilă din Breaza-Făgăraș), alții au contribuit la culegerea folclorului românesc (ca Nicolae Puchianu din Șimon-Brașov și alții).

Preotul Atanasie Negoiță din București, un apreciat orientalist, este **traducătorul unor texte asiro-babiloniene și feniciene** în românește, publicate în edituri de stat. Preotul Ioan D. Petrescu de la Biserica Visarion din București (1884-1970) era considerat ca unul din cei mai buni cunoscători ai muziciei psalnice bizantine, cu lucrări publicate în țară și peste hotare, deosebit de apreciate de specialiști. Se adaugă o serie de preoți compozitori, ca Grigorie Costea, Ion Runcu și Anton Uncu din București, preotul profesor Gheorghe Șoima de la Sibiu etc. Alți preoți sunt dirijori de coruri la căminele cultuale din localitățile în care își desfășoară activitatea.

Cățiva preoți și călugări sunt pictori de biserici și de icoane, atestați de Comisia de pictură bisericească a Patriarhiei. Unii din ei au deschis chiar expoziții cu lucrări originale, fie în țară, fie peste hotare (Ierom. Timotei Tohăneanu, preotul Vasile Trif din Bozânta-Maramureș). Alți preoți de mir au pus bazele unei colecții de icoane pe sticlă (Zosima Oancea la Sibiel-Sibiu) sau ale unor muzeu sătești (Gheorghe Nemeș la Homorog-Bihor și Tinca-Bihor, Vasile Heisu în Răcăciuni-Bacău s.a.).

O serie de preoți își desfășoară în prezent activitatea în afara hotarelor țării, ca parohi ai unor comunități ortodoxe române din diferite orașe din Europa, Statele Unite ale Americii, Australia, Noua Zeelandă etc. Prin publicațiile pe care le îndrumează acolo (ziare, reviste, almanahuri etc.), ca și prin întreaga lor lucrare misionară ei contribuie la menținerea legăturilor credincioșilor de acolo cu patria lor de origine, la difuzarea cunoștințelor despre patria noastră, cu istoria ei și valorile sale cultural-artistice în țările în care-și desfășoară munca.

Activitatea social-culturală a preoților de mir de astăzi a fost apreciată nu numai de ierarhia bisericească, ci și de conducerea noastră de stat.

Am înfățișat aici doar câteva aspecte din lucrarea misionară, socială, culturală și patriotică a preoților noștri de mir din trecut și de astăzi. Am făcut acest lucru ca un modest omagiu adus celor mai vrednici dintre ei dar mai ales cu nădejdea că strădaniile lor pot constitui o pildă vrednică de urmat pentru slujitorii de azi și de mâine ai altarelor noastre strămoșești, întru slujirea Bisericii noastre dreptmăritoare și a scumpei noastre patrii.

Summary: Secular priests in the life of the Romanian people

The present paper dwells on aspects in the missionary, social, cultural and patriotic activity carried out by the secular priests of our Church in the past. It is also a tribute to the worthiest of them, in the hope that their endeavours can set an example to be followed by today's and tomorrow's celebrants at our ancestral Church altars.

Historical documents reveal details on the priestly activity, as well as the extremely important role they had in the life of rural Romania and in the history of the Romanian people. The priests were elected by the faithful, from their own community, and recommended for ordination not on the grounds of their formal training, but especially for their exemplary life and their spiritual qualities. Priesthood was usually passed down from father to son, so that a parish could be shepherded for a long while (even centuries) by priests belonging to the same family.

Despite a limited ability at preaching the evangelic truths due to the lack of extensive theological training, the Romanian priests preached the Gospel by their deeds, leading by the example of their own lives and the lives of their family members.

Many Romanian *scholars* were born to priests' families. For centuries, the priests were almost exclusively the educators of the Orthodox people, *regulating the social life in their villages*.

The secular clergy had little theological education but was animated by strong faith and love for God and their fellow people, by which they contributed to the safeguarding and defense of Orthodoxy. Beside this natural role of the priests in the life of their parishes and parishioners, a great number of them exceeded the expectations pertaining to their office, and contributed to the cultural, economic, social and national thriving. Their role in fostering Romanian culture and language is noteworthy: secular priests were among the earliest *manuscript copyists*, and they *circulated literary works in the Romanian rural areas*, thus contributing significantly to the development of Romanian education. The first schools were established within the precincts of monasteries and parish churches. Some of the Transylvanian priests played a major role in the progress of Romanian printed press; newspapers and journals with economic, pedagogical, cultural contents were drawn up by priests-professors of theology, in addition to the theological and church publications. Many other priests concerned themselves with literature, history and art, thus contributing to the development of Romanian art and culture. Many priests were church founders, most of them having supervised construction works in their parishes, and thus contributing to the development of Romanian sacred architecture. Others have supervised the painting works, or have been *church painters* themselves. Some of the priests have contributed to the development of church music, others have been the people's best advisors in economy and agriculture matters, and yet others *promoted craftsmanship and crafts* in Romania and helped organize Romanian craftsmen into associations.

The work of Romanian priests covered a very wide range of activities. They were first and foremost present in the spiritual life of the believers, contributing to the perpetuation of the Orthodox faith patrimony. In addition, many of them also contributed significantly to promoting the literary language, Romanian literature, education, art and social-economic life. By their patriotic activity they supported all the Romanian people's aspirations towards social justice and national independence and had a significant contribution to the creation of the unitary Romanian state.